

**Yevgeni Primakov, *Rusyasız Dünya*, Timaş Yayınları, 2010. 216 Sayfa.
ISBN: 978-605-114-228-9**

Ömer Faruk TÜRK*

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından tek kutuplu sistemin doğmuş olduğuna yönelik inanç ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ünilaterist politikaları Sovyetler Birliği'nin (SSCB) varisi olan Rusya'yı unutturmuştu. Nitekim SSCB dağıldıktan sonraki on sene Rusya kendi içerisinde mücadeleler veriyor ve liberal sisteme geçmenin sancılarını yaşıyordu. Bu durumun getirdiği etki dış politika-da da kendisini göstermekteydi. Lakin Vladimir Putin'in başa geçmesiyle, devlet otoritesi her alanda kendisini gösteriyor ve Rusya'nın prestiji uluslararası arenada artmaya başlıyordu. Bu durum Batı ve diğer pek çok devletin tehdit algılamasına sebep olmuştu. Nitekim Ukrayna ile olan gaz krizi sonucu AB'nin zor durumda kalması, Kaliningrad'a yerleştirilmek istenen füzeler ve Gürcistan'ın işgali gibi pek çok konu algının yersiz olmadığı fikrini veriyordu.

ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin (AB) eleştirdiği ve tehdit algıladığı tüm bu Rus politikalarını bir de Moskova'nın gözüyle okumak, Rusya'yı ve dış politika stratejisini oluşturan temellerini anlamamızı sağlayacaktır. Dolayısıyla Yevgeni Primakov'un kaleme döktüğü ve Aijan Esenkanovala'nın çevirdiği «Rusyasız Dünya» kitabı bu konuda büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Yazar Yevgeni Primakov hareketli bir siyasi hayata sahiptir. 1989-1990 yılları arası SSCB Başkanlığı yapan Primakov, 1991-1996 yılları arasında Rusya Federasyonu Dış İstihbarat Başkanlığı görevini yürütmüştür. Ardından 1998'e kadar Dışişleri Bakanlığı ve 1998-99 yılları arasında Rusya Federasyonu Başbakanlığı görevlerini yürütmüştür. Yevgeni Primakov'un sahip olduğu siyasi kariyeri kitabın içerisinde geçen verilerin birincil ağızdan Moskova'nın dış politika vizyonunu yansıttığını kanıtlar niteliktedir.

*Bağımsız Araştırmacı

Yazarın da deyimiyle kitap, Rusya'yı ABD'den ayıran önemli sorunları analiz etmeye, Amerikan dış politika stratejilerinin Moskova'dan nasıl görüldüğünü göstermeye, oğul Bush'un Devlet Başkanlığı döneminde bu stratejilerin fikir bazarlarının kimler olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.¹ Kitap sekiz ana bölümden oluşmaktadır.

Yazar ilk bölümde Soğuk Savaş sonrası dünya düzenini ele almakta ve SSCB'nin dağılmasıyla beraber tek kutuplu dünya düzenine geçildiği ve bu düzenin devam ettiği düşünülse de Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve AB gibi devlet ve birliklerin dünya sisteminde güçlü bir şekilde sivrilmeleriyle, aslında tek kutuplu dünya düzeninin oldukça kısa sürdüğünü belirtmektedir. Birinci bölümde yazar SSCB'nin dağılma nedenlerine de değinmekte ve bu nedenleri sanıldığı gibi dış güçlerin müdahalesine değil, SSCB içerisindeki çekişmelere ve diğer iç faktörlere bağlamaktadır. Ayrıca Primakov bu bölümde 1998 ekonomik krizini ele almakta ve bu krizden Rusya'nın güçlenerek çıktığını ve yavaş yavaş dünya siyasetinde güçlü bir konuma gelmeye başladığını yazmaktadır.

Yazar Yevgeni Primakov, ikinci bölümü ABD'deki yeni muhafazakârlara (neconlara), İslami aşırılığa ve Birleşmiş Milletler'in (BM) yapısına ayırmaktadır. Paul Wolfowitz, Richard Perle gibi neoconların ABD'deki cumhuriyetçi yönetimlerde devlet kademelerinde boy gösterip ABD'nin dış politikasına şekil verdiklerini belirten Primakov, neoconların Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin "küresel hegemonya" isteğinin teorik temelini attıklarını belirtmektedir. Yazar Irak'ın işgalini, demokrasi ihracını ve özellikle İslam coğrafyasını kapsayan "Büyük Orta Doğu" tanımını de bu fikir çerçevesinde anlatmaktadır. Primakov, terörist saldırıların İslam'ın özünü bağdaşmadığını belirterek, terörü Batı'nın geliştirdiği yanlış ve dışlayıcı politikaların kışkırtması sebebiyle oluştuğunu yazmaktadır. Bu bölümde yazar ayrıca ABD'nin BM'ye rağmen tek taraflı eylem geliştirmesini eleştirmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) yapısının II. Dünya Savaşı sonrası oluşan güç dengelerine göre devam etmesini yanlış bulmakta ve Almanya, Japonya gibi devletleri kastederek genişleme çağrısı yapmaktadır.

Üçüncü ve dördüncü bölüm sırasıyla ABD'nin neoconcu dünya görüşünü ve medeniyetler çatışması krizine yöneliktir. Yazar üçüncü bölümde ABD'nin arzuladığı tek kutuplu sistemi yeniden eleştirirken Irak ve Afganistan örneklerini vererek tek kutupluluk doktrininin pratikte acı sonuçlar doğurduğunu belirtmektedir. Dördüncü bölümde ise medeniyetler çatışması gibi tezlerin, insanlık sosyalizm ve kapitalizm arasındaki ideolojik karşıtıktan henüz kendine gelememişken yine ideolojik temelde bir dünya ayırımının haberini verdiğini belirtmektedir. Yazar, Huntington'un tezini eleştirirken «modern Batı karşıtıdaki agresif İslam medeniyeti» fikrinin hatalı olduğunu; diyalog ile aradaki uçurumun kapatılacağını ve medeniyetlerin birbirlerini tanıyacağını yazmaktadır.

Yazar «Rusya'nın Dünya Liderliğine Geri Dönüşü» başlıklı beşinci bölümde, Putin'in başa geçmesi ile beraber, SSCB'nin dağılması sonrası liberal sistemin getirdiği sorunların başında gelen oligark oluşumları ve yolsuzluklar ile mücadeleyi ele almaktadır. Aynı bölümde Primakov, Rusya'nın ekonomik yapısını ve

¹ Yevgeni Primaov, *Rusyasız Dünya*, çeviren Aijan Esenkanova, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, 8.

2008 ekonomik kriziyle mücadelesini; sosyal ve demografik yapısını; gelir dağılımı eşitsizliğini ve demokrasi ile ilişkisini irdeleyerek temel sorunlarını anlatmakta ve bu sorunlara çözüm yolları sunmaktadır.

Yevgeni Primakov altıncı bölümü Rusya ve Batı arasındaki ilişkilerde enerjinin rolüne ayırmaktadır. Bu çerçevede yazar «Acaba Rusya, Batı'nın sandığı gibi enerjiyi emperyalist bir silah olarak mı kullanmaktadır?» sorusuna aslında öyle olmadığını ve Rusya'nın katılımcı ve işbirliğine yönelik enerji politikaları güttüğünü kanıtlamaya yönelik açıklamalar yapmaktadır. Bu açıklamaları yaparken örnek olarak da Kuzey Akım, Güney Akım gibi projeleri göstermektedir.

Yedinci Bölüm ABD'nin dış politikasına Moskova'dan bakış niteliği taşımaktadır. Bu çerçevede öncelikle ABD'nin AB'ye yönelik politikaları; füze kalkını sistemlerinin yerleştirilmesi, Kosova'nın bağımsızlığı, NATO'nun genişleme ve Rusya'ya çevreleme politikası ele alınmaktadır. Daha sonra ise Rusya'nın Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üyeleri ile yakınlaşma ve onları Rusya ile işbirliğinden caydırma çabalarına yer vermektedir. Bu çerçevede pek çok ülke ile beraber Gürcistan da bir örnek olarak sunulmakta ve 2008'deki savaşın sebepleri arasında ABD'nin rolü tartışılmaktadır.

Sekizinci ve son bölümde ise nükleer silahların yaygınlaşmasını önleme temeline Kuzey Kore ve İran devletleri ile girilen müzakereler ele alınmaktadır. Bu bölümde yazar İsrail-Filistin sorununa da değinmektedir. Primakov tüm bu sorunların çözümünde Rusya'nın bölgeyi iyi tanıdığı için önemli bir role sahip olması gerektiğini ve ABD'nin çözüm girişimlerinin, bölgeyi tanınamasından ve uluslararası düzeyde tartışılmadan tek taraflı çözüm yolları aramasından dolayı çözümsüzlüklerle sonuçlandığını belirtmektedir.

Türkiye'nin de üyesi olduğu NATO ile uzun yıllar ideolojik ayrılıklar yaşayan ve bu yönüyle yıllardır Batı'nın tehdit algıladığı SSCB'nin dağılmasıyla ABD'nin tek kutuplu sistemi tartışılıyordu. SSCB'nin varisi Rusya'nın uluslararası arenada boy göstermeye başlamasıyla Moskova'ya yönelik tehdit algıları yeniden yükselmektedir. «Rusyasız dünya», Rusya sınırları içerisinde ve dünyanın diğer bölgelerindeki istikrarsızlıkları ve politika üretme girişimlerini nasıl yorumladığını görmek adına önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Rusya'nın iç ve dış politikalarına yöneltilen eleştirilere karşı bir savunma niteliği taşıyan kitap, ayrıca ABD tek kutupluluğuna yönelik Rusya'nın eleştirisini sunmakta ve uluslararası problemlerin uluslararası düzeyde işbirlikleri ile çözülmesi gerektiğini önermektedir. Günümüzde Rusya'nın Ukrayna ile giriştiği sert mücadele ve Kırım'ı kendi topraklarına ilhak etmesi Rusya'ya yönelik tehdit algılarını arttırmıştır. Rusya ile Batı'nın Ukrayna üzerindeki mücadelelerinin Moskova tarafından nasıl okunduğu merak uyandırmaktadır.